

İktisat Dünyası Bir Filozofa Odaklanıyor*

The Economist

113

Piyasa

Seattle, Cenova ve Prag'da ortalığı birbirine katan küreselleşme karşıtları, bir yol gösterici olarak birisini bulmuş olduklarını, bunun da James Tobin olduğunu düşündüler. Bu ne kadar yanlış bir düşünceydi. Şüphesiz, Yale Profesörü, şimdilerde meşhur olan «Tobin Vergisi»ni –yabancı para (döviz) ticaretine küçük bir vergi konulmasını- malî piyasaların tuhaf isteklerine karşı yoksul ülkeleri müdafaa etmek amacıyla 1971'de geliştirdi. Pratikte aksaklıklar çıktıysa da, bu verginin nihai amacı açıktı: Serbest ticaretin faydalarını yoksul dünyaya taşımaya yardım etmek. Radikal grupların, bir müddet sonra, «Tobin Vergisi»ni, Tobin'in serbest ticaret ideallerine karşı kullanmaya çalışması, onun için en büyük üzüntü kaynağıydı.

Yoksulluğu çok uzaktan romantikleştiren küreselleşme karşıtlarının aksine Tobin, yoksulluğu doğrudan doğruya yaşamıştı. Zengin ülkelerin sınırlarını serbest ticarete kapattığı bir periyod olan büyük bunalım dönemini yaşayan biri olarak, iktisadın “insanoğlunun tamamının hayatını iyileştirme”yi (de) ihtiva ettiğini söyledi. Tobin, bu ruhla, 1936 yılında Harvard Üniversitesi'nde öğrenciyken, J. M. Keynes'in çalışmasını keşfetti.

Tobin, savaş süresince *USS Kearny* torpido muhribinde askerliğini yaptıktan sonra, akademik kariyerinin ilk yıllarını, Keynes'in devrimci teorilerini geliştirmeye ve teşvik etmeye harcadı. Tobin, bu teorileri gerçek dünyaya olabildiğince yaklaştırdı. Bu çabaları, Tobin'e sonunda Nobel ödülünü kazandırdı.

Keynes, görüşlerini hayal gücüne geniş alan bırakan edebî bir üslûpla ifade etti. Tobin'in berraklaştırdığı ilk hayatî sorun, elde nakit para tutma talebinin nasıl hesaplanacağı sorunuuydu. –Bu talep, ekonomideki toplam talep düzeyinin belir-

1. Yukain; katı kristal; hidroklorit şekli mevzî uyuşturmada kullanılır (ç.n.).

lenmesi için gerekliydi.- Keynes'in yaklaşımı, para ile bazı "sermaye" kavramları arasında belirgin olmayan bir ayırım yapmak olmuştur. Tobin, gerçek dünyada, malî varlıkların bütün çeşitlerinin bazen aynı amaca hizmet edebildiklerini fark etti.

Bu durum, Tobin'i, bir portföy tercihi teorisi geliştirmeye, yani bu sayede insanlar ve firmaların servetlerini, mülkiyet edinmeden hisse senedi alma ve borç vermeye kadar değişen şekillerde nasıl kullanabileceklerini belirleme çabasına yöneltti. Tobin ve bir diğer Nobel ödüllü iktisatçı Harry Markowitz'in çalışmaları, yatırım ve şirket maliyesinin hemen hemen bütün modern teorileri için bir yol haritası oldu ve yine bu çalışmalar, malî piyasaları mal ve hizmetler dünyasıyla bağlantılı hâle getirdi. Şimdilerde, emeklilik tasarruflarını hisselerin farklılaştırılmış portföylerine yatıran insanlar, Tobin'e, sessiz bir minnettarlık duyuyorlar. "Bütün yumurtaları tek bir sepete koymayınız!" düsturu, onun yaklaşımının en basit ifadesiydi.

Tobin, hükümet müdahalelerinin para ve maliye politikaları yoluyla iş hayatının akışını kolaylaştırabildiğini, bu tür politikaların işsizliğin meşakkatlerini önlemeye yardım edebildiğini düşünen iktisatçılar kuşağında yer alıyordu. Hükümetin müşfik gücüne inanmasına rağmen, Tobin, iktisadî politikadaki teşviklerin önemine (rolüne) dikkat çekenlerin öncülerinden birisiydi. 1960'larda, Amerikan "büyük toplum" refah programlarının zaafları ortaya çıkmadan önce, Tobin, hükümet yardımlarının iş arama için destekleyici bir işlev gördüğünü fark etti. Tobin, Milton Friedman'la birlikte, negatif bir gelir vergisini destekledi. Bu tür bir vergi, bugünkü vergi politikalarının çoğunun habercisiydi. Negatif bir gelir vergisi konusu, Tobin'in Friedman'la aynı görüşü paylaştığı nadir konulardan birisiydi.

Belki de Tobin'in 1930'lar ve 1940'lardaki tecrübeleri, onun, 1970'lerdeki "rasyonel bekleyişler" devriminin muhalifi olmasına sebep oldu. Rasyonel bekleyişler okulu, mükemmel bir şekilde işleyen rekabetçi piyasalar dikkate alındığında, insanların, davranışlarını bir vergi indirimi veya bütçe açığı politikasına uyarlayabildiklerini; dolayısıyla bu politikaları etkisiz hâle getirebildiklerini ortaya koydu. Böyle bir durumda, hükümetin yapabileceği en iyi şey, hiçbir şey yapmamaktır. Tobin, bu teorisinin mantığı kabul edildiğinde, "bu politika ilgisizliği (*policy irrelevance*)" önerisinin, pratikte, saçma olduğunu düşündü. Basitçe ifade etmek gerekirse, Tobin'e göre insanlar, iktisatçıların varsaydıkları kadar rasyonel değildi.

Rönesans İnsanı

İki yüzyıldan daha uzun bir süre önce Adam Smith, işbölümünün faydalarını ortaya koydu; her bir işçi, bütün işlerle uğraşmak yerine tek bir iş üzerinde yoğunlaşırsa, kendisi için daha etkin bir durum ortaya çıkacaktı. İktisatçılar, geçen otuz

yıl boyunca, Smith'in bu mesajının içeriğinden ziyade lafzını alarak, kendi düşüncelerini desteklemek için kullanmışlar; dar uzmanlıklara, soyut teorilere ve egzotik matematiğe dalmışlardır. Çok güçlü bilgisayarların ortaya çıkması bile, sadece, politika formüle etme ve onu test etme pahasına, komplike modellere olan tutkuyu tahrik etmiştir.

Tobin, eski okuluna sıkı sıkıya bağlı kaldı. Eski bir meslektaşı olan Robert Solow'a göre, Tobin, "hiçbir sorunla kendisi için ilgili değildi". Tobin, ilgi duyduğu konulara bağlı kaldıysa da, onun, sosyolojiden makroiktisada, bankacılıktan maliyeye kadar uzanan geniş bir yelpazedeki çalışmaları, çoğu çağdaş iktisatçıyı mahçup etti.

Bugünün çevrecileri, örneğin, Tobin'e minnettardılar. Tobin, Yale'de, William Nordhaus'la birlikte çalışarak, gayri safi yurtiçi hâsıla rakamlarının, trafik kirliliği ve suçun yanı sıra, çevresel bozulmaların gerçek maliyetlerini de yansıyacak şekilde yeniden düzenlenmesini yapanların başında geliyordu. Tobin, ayrıca, "özgöl eşitleştirmecilik"le ilgili bir teori geliştirerek iktisadi eşitlik hakkındaki geleneksel yaklaşımı (kavrayışı) sorgulamaya cesaret etti; örneğin, Amerika'daki sağlık ve yüksek öğrenim piyasalara bırakıldığında, hükümetler, gelirleri eşitleştirme konusunda niçin bu kadar kaygı duymasına ne sebep vardır?

Tobin, politika konusunda olduğu kadar matematikte de ustaydı. Harcama kararlarını tahlil etmek için bir istatistiksel teknik geliştirdi. –Bu teknik, Tobit regresyonudur; ve bu ismi, Tobin'in askerlik arkadaşı Herman Wouk tarafından yazılmış olan bir romanda, "Beyaz' İsyanı (The Caine Mutiny)"nda Tobin'e dayalı olarak geliştirilen bir karakterden aldı. O dönemlerde bilgisayarın sunduğu imkânlar olmamasına rağmen, Tobin'in çalışması, akan zamana rağmen başarıyla ayakta kalmıştır. İngiltere Cambridge'inde bir konferansta, Tobin'in ilk çalışmalarındaki boşluklar hayali araçlarla doldurulmaya çalışıldı; ancak şans, Tobin'den yanaydı.

Hisse senetlerini net varlıkların yerine koyma (replacement) maliyetiyle karşılaştıran eşitliğin görelî değeriyle ilgili bir ölçü olan Tobin Q'su, muhtemelen, onun en sağlam buluşudur. Tobin Q'su, şimdilerde, hisselerin fazlasıyla değerli olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanların rasyonel olup olmadıkları sorunu konusunda, Tobin, delilini ortaya koymuştur.

Çeviren: Caner ERKÂN

* "Economics focus A Worldly Philosopher", *The Economist*, March 2002.